

Amerikaanse Prairievalk (*Falco mexicanus*) op duivenjacht. Diagnostisch voor deze soort zijn de zwarte 'okxels' en de donkere streep langs de ondervleugels. Foto: Robert Gehlert.

Jacht op duiven door Giervalken en een Prairievalk, overwinterend in de stad Edmonton, Canada

Dick Dekker

Het onderstaande artikel is een aan de Nederlandse lezer aangepaste versie van een research paper dat in juni, 2000, ter publicatie in The Canadian Field-Naturalist is aangeboden met als titel: Dekker, D. & J. Lange (2001): Hunting methods and success rates of Gyrfalcons (*Falco rusticolus*) and Prairie Falcons (*Falco mexicanus*) preying on feral pigeons (*Columba livia*) in Edmonton, Alberta.

Inleiding

In 1959 zag ik als kersverse immigrant in de provincie Alberta, Canada, ooit een witte Giervalk zwevend boven de heuvels langs de Bow River bij de stad Calgary. Het was een zonnige winterdag en vanuit de verte had ik hem aangezien voor een meeuw. Maar meeuwen komen hier in dit koude, continentale klimaat van november tot maart niet voor. Pas toen de grote witte vogel op een Ekster stootte, richtte ik de kijker en zag tot mijn verbazing dat het een valk was!

De Engelse uitdrukking 'beginner's luck' was op mij zeker van toepassing. Ik zag die winter nog twee andere grijze Giervalken, maar het duurde bijna veertig jaar voor ik weer een witte zag, midden in de stad Edmonton!

Het broedgebied van de Giervalk (*Falco rusticolus*) is circumpolair. Juveniele vogels alsmede een deel van de adulten trekken tegen de winter weg, vooral als hun belangrijkste prooi, het Sneeuwhoen, schaars is (Clum & Cade 1994). In Noord-Amerika dringen zij veel verder naar het zuiden door dan in West-Europa. In het zuidwesten van Canada en de aangrenzende Verenigde Staten worden ze elk jaar gerapporteerd, maar meestal pas in november of later (Godfrey 1986, Palmer 1988). Nadat ik echter in 1964 naar de stad Edmonton verhuisde, die op de breedtegraad van Hamburg ligt, vond ik uit dat de doortrek van Giervalken al veel eerder kan beginnen. Mijn vroegste datum was 25 september (Dekker 1983). Toen belandde er een grijsbruine eerstejaars vogel op een hekpaal zo'n twintig meter afstand van een vrouwtjes-Slechtvalk! Het verschil in grootte was opvallend hetgeen erop wijst dat deze Giervalk ook een wijfje was.

Mannetjes zijn niet veel groter dan een vrouwtjes Slechtvalk. Als onderscheid tussen de twee soorten is de relatieve staartlengte een goed kenmerk. Bij de zittende Giervalk reikt de staart voorbij de vleugelpunten. Het feit dat Giervalken niet erg schuw zijn, maakt het vaak mogelijk ze van zeer nabij gade te slaan. In de vlucht, vooral op enige afstand, zijn zij moeilijk te determineren, vooral in gebieden waar verwarring mogelijk is met de Slechtvalk of de Prairievalk.

De specifiek Amerikaanse Prairievalk (*Falco mexicanus*) is nauw verwant aan de Lannervalk en nagenoeg even groot als de Slechtvalk (Brown & Amadon 1968). Het is een niet-zeldzame broedvogel van aride landschappen. 's Zomers jaagt hij veelal op Grondeekhoortjes. Zijn verspreidingsgebied reikt van Mexico noordwaarts tot ongeveer 150 km ten zuiden van Edmonton. In de streek rond Calgary zijn Prairievalken standvogels, die soms naar het noorden afdwalen (Dekker 1982,

1984, Godfrey 1986). Van december tot maart 1997-1998 en opnieuw in 1998-1999 overwinterde er voor het eerst een volwassen vrouwtje in de binnenstad van Edmonton.

De Giervalk in de stad

In Alberta heeft de actieve vogelaar iedere winter wel kans op een of meer Giervalken, maar ze te zien jagen is een tweede. Op de uitgestrekte prairie is deze valk een actieve zwerper, die men zelden lang in de kijker houdt. De beste kans op een goede waarneming heeft men in feite in Edmonton. Langs de spoorweg, die door de stad loopt, staat een veertig meter hoge graansilo met bijgebouw (de annex). Een paar duizend verwilderde duiven profiteren van gemorst graan. Bij honderden zitten zij vaak op het dak van de annex en op de pijpen en tanks daarboven, alsmede op de raamkozijnen van het silogebouw. Aangezien door de duiven, komt 's winters de Giervalk de stad met een bezoek vereren. In de periode tussen eind november en midden maart 1998-2000 waren er telkens minstens twee, beide adulte vrouwtjes. Een ervan, een overwegend witte valk, werd gevangen en geringd (zie foto); haar gewicht was 1780 gram.

Samen met een andere vogelman, Jim Lange, die op de spoorweg werkt en praktisch iedere dag buiten is, begon ik in november 1998 een gerichte studie naar de jachtmethodes van deze valken. Het observatiepunt was een parkeerterrein met goed uitzicht op de silo. Ook andere vogelaars kwamen kijken. Soms stonden er wel een half dozijn auto's, voor onze begrippen een ware stormloop! De meeste mensen vertrokken al gauw als ze eenmaal een valk hadden gezien, vooral op koude dagen. Er lag altijd sneeuw en de temperatuur kon lager zijn dan -25° C. De motor moest vaak aan om warm te blijven! In totaal zat ik er 44 dagen, doorgaans van ongeveer elf uur 's morgens tot een uur of vier 's middags.

De Giervalk op duivenjacht

Welgeteld zagen Jim en ik 141 aanvallen van Giervalken op duiven, in vijftien daarvan werd de prooi gegrepen (tabel 1). Als de valk de aanval opgaf of

onderbrak door even op de silo te gaan zitten, tel den wij zijn volgende poging als een nieuwe aanval. Zij bedienden zich van verscheidene tactieken. In hun broedgebieden jagen Giervalken meestal laag over de grond en proberen hun prooi ongemerkt zo dicht mogelijk te benaderen om hem te grijpen als hij op het laatste moment opvliegt (Dementiev 1960, Bengtson 1971, Cade et al 1998). In Edmonton grepen de valken zes (40%) duiven in typische verrassingsaanvallen. Als de valk kwam aanvliegen, laag tussen de gebouwen of over de spoorweg, vlogen de duiven in paniek massaal op. De valk schoot er dan in een opwaartse aanval doorheen en had soms meteen een duif te pakken. Als de valk miste, ging zij op de dakrand van de silo zitten, om even later weer een aanval te wagen of het ergens anders te proberen.

De meest spectaculaire jachtwijze ontvouwde zich als de valk de aanval doorzette, terwijl de duiven in een dichte klucht bleven cirkelen. Heen en weer vliegend op ongeveer dezelfde hoogte als de duiven, dook de valk, om vaart te zetten, met snelslaande wieken ineens tien à twintig meter omlaag en met dezelfde snelheid schoot ze dan weer omhoog de lucht in. Op het laatste stond de valk als het ware op haar staart en graaide met haar klauwen naar de uitwijkende duiven. Als de opzet mislukte, dook de valk omlaag en herhaalde de poging, soms vijf- of zesmaal, heen en weer vliegend als een pendule. In acht aanvallen slaagde zij er op deze manier in een duif te pakken.

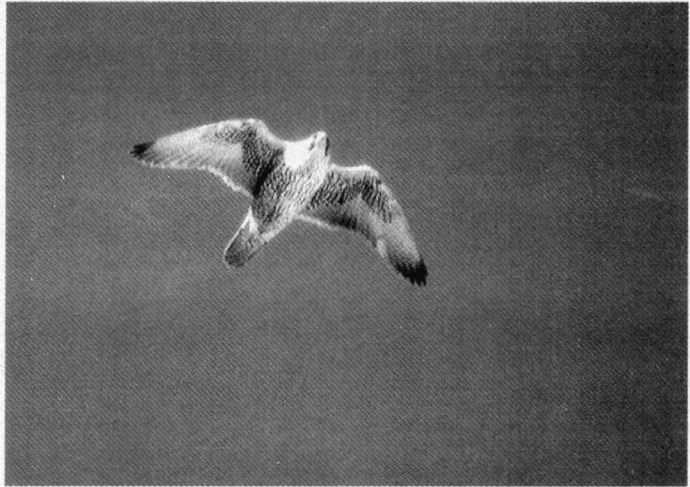
Dan was er nog een heel andere jachtwijze: een directe achtervolging van duiven, die langs de silo vlogen als de valk op het dak zat. Deze methode werd voornamelijk toegepast door de witte valk. Zij haalde een duif heel vlug in, maar op het laatste moment maakte deze een snelle zwenking zodat de valk miste. Ze gaf meestal meteen op. Wij zagen haar maar eens een prooi grijpen, een duif die de klucht verliet. De valk ging er recht achteraan en de duif zag haar kennelijk niet aankomen. Hier speelde verrassing dus ook een zekere rol.

Het feit dat Giervalken grote moeite hebben met het vangen van duiven, omdat die veel wendbaar-

Een grotendeels witte Giervalk. Dit makkelijk herkenbare wijfje overwinterde zes jaar lang (1995-2000) in de stad Edmonton, waar zij jacht maakte op duiven en de nacht doorbracht op een hoge graansilo. De vogel werd in maart 2000 gevangen en door Erhard Pletz geringd. Haar gewicht was 1780 gram, vleugel(wingchord)-lengte 400 mm.
Foto: dr. Gordon Court.

Volwassen wijfjes Giervalk van het grijze type. Dit exemplaar vertoont wat donkerdere tekening langs de ondervleugeldakveren.
Foto: Robert Gehliert.

der zijn dan bijvoorbeeld hoenderachtigen, werd al genoteerd door A.C. Bent (1937) die beweerde dat 'pigeons were more than a match for them'. Een Giervalk die in Stockholm overwinterde (Jenning 1972), negeerde duiven en joeg op eenden. Het is dus wel bijzonder dat de valken in Edmonton redelijk succesvol bleken te zijn. Hun percentage succes was 10,6%, hetgeen ongeveer gelijkstaat met de beschikbare cijfers voor doortrekkende en overwinterende Slechtvalken (Roalkvam 1985).

In het hoge noorden is gezien dat Giervalken op dode vogels en zoogdieren azen (Dementiev 1960, Palmer 1988, Cade et al 1998). In Edmonton haalde een van de grijze Giervalken viermaal een karkas van een duif van het dak van de annex. Bij nadere inspectie bleken deze duiven de dood te hebben gevonden doordat ze hun kop in een ventilator hadden gestoken. Eens pakte de valk twee dode duiven in een half uur. Op andere dagen zagen wij hoe Giervalken die net een duif hadden geslagen en gegeten, meteen hun aanvallen hernieuwden. Zij consumeerden blijkbaar twee duiven per dag.

De Prairievalk op duivenjacht

Wij zagen de Prairievalk in totaal 104 aanvallen uitvoeren waarvan er 27 succes hadden (tabel 1). Achttien (67%) van haar prooien werden gegrepen in typische verrassingsaanvallen op duiven, die massaal van de silo opvlogen. Als de eerste klap mislukte, ging de valk meestal op de silo zitten, niet zoals de Giervalken op de dakrand of de antenne, maar lager op een metalen steunhaak. Al gauw landden de duiven weer op het platte dak van de annex, zo'n 25 meter lager dan de valk. Na een minuut of wat, liet zij zich loodrecht vallen met ingetrokken vleugels. Terwijl de duiven in paniek uitweken, stootte zij recht door de klucht heen en in tien gevallen kwam zij er uit met een duif in haar klauwen. Als haar eerste poging mislukte, ging ze óf meteen terug naar haar rustplaats om de aanval even later op precies dezelfde manier te herhalen óf ze bleef boven de klucht rondvliegen en zeilen. Vanuit de hoogte stootte zij dan

met aangelegde vleugels op de duiven. Deze methode had dus niets met verrassing te maken. Het opmerkelijke was ook dat de Prairievalk de klucht van boven aanviel, terwijl de Giervalken de klucht steeds van onderen aanvielen.

In totaal was het percentage jachtsucces van de Prairievalk 26,0%, aanzienlijk hoger dan dat van de Giervalken (G-test, $G=6,82$. $P<0,01$. Statistiek dr. Gordon Court). Ter vergelijking was het succes van de Prairievalk zelfs groter dan een vogelspecialist, zoals de Slechtvalk (Dekker 1999).

Onderlinge verschillen en bespreking

De gewoonte van duiven om in dichte troepen samen te dringen wordt algemeen als een antipredatorstrategie beschouwd. In onze studie bleek vooral de Giervalk meer succes te hebben in aanvallen op een vlucht dan op duiven die alleen vlogen. De Prairievalk richtte al haar aanvallen op dichte troepen.

Het is tevens vermeldenswaard dat verreweg de meeste duiven gewoon in de lucht werden gegrepen en niet neergeslagen, zoals zo vaak wordt verondersteld. Slechts éénmaal zagen wij dat de Prairievalk een duif raakte, die meteen ophield met vleugel slaan. De valk draaide om en greep de duif voordat die meer dan een meter of drie was gevallen. Eens bij een aanval van een Giervalk stortte er een duif uit de lucht recht naar beneden om verloren te gaan tussen de tanks boven de annex. Ook zagen wij vaak dat er duiven 'een veer moesten laten' maar gewoon doorvlogen. Ten teken dat hij een duif had geraakt, liet de valk soms een spoor na van veren, die uit zijn klauwen dwarrelden. Dit duidde op een misgreep. Het feit dat duiven erg los in de veren zitten, is volgens mij een antipredatorstrategie (vergelijkbaar met de staart van een Duinhagedis!).

Evenals de Giervalken ving en consumeerde de Prairievalk twee duiven per dag. Op zekere middag greep zij er vier in twintig minuten. De eerste drie liet ze dood in de sneeuw liggen omdat vogelaars met camera's te dichtbij kwamen! Ze vloog telkens gewoon terug naar de silo en bemachtigde al gauw een andere prooi. Haar vierde duif droeg

	Giervalk	Prairievalk
lage verrassingsaanval op enkele duiven op de grond	1	-
verrassingsaanval op enkele duiven op een plat dak	1	-
stoot op troep duiven die van een silo opvliegt	-	10
verrassingsaanval op troep duiven die van silo opvliegt	4	8
herhaalde aanvallen op dichte troep vliegende duiven	8	8
achtervolging van duif die dichte troep verlaat	1	1
totaalaantal gevangen duiven	15	27
totaalaantal aanvallen, succes en zonder succes	141	104
percentages succes	10,6%	26,0%

Tabel 1: Aantal duiven gevangen in diverse jachtmethodes door Giervalken en een Prairievalk, overwinterend in de stad Edmonton, Alberta, Canada.

ze ver uit de buurt. In tegenstelling tot de Giervalken, die hun prooi ook in diepe sneeuw plukten, droeg de Prairievalk haar duif doorgaans naar een sneeuwvrije plek langs de rails of naar een dichtbijzijnd vliegveld.

De verhouding tussen de beide soorten varieerde. Soms zaten ze allebei op de silo, een ander maal werd de Prairievalk verjaagd. Alhoewel kleptoparasitisme (prooiroof) waarschijnlijk vaker gebeurde, zagen wij maar eenmaal dat een Giervalk de duif afnam van de Prairievalk. Deze had de duif gevangen terwijl er een Giervalk op de silo zat. Meteen na het verlies van haar prooi, vloog de Prairievalk terug naar de silo en pakte een andere duif uit de opvliegende klucht.

In de winters van 1998-2000 heb ik ook veel tijd besteed met de observatie van Giervalken, die even buiten de stad Edmonton op Wilde Eenden joegen. Hier nam de jacht een heel ander verloop. Sommige valken, vooral een eerstejaars vrouwtje, joegen de eenden gewoon op van een stuk land waar runderen werden gevoerd en jakkerden er dan, als een Havik, net zo lang achter aan tot de eend kon worden gegrepen of in de dekking ontsnapte.

Andere valken, die op palen in de buurt zaten, vlogen eenden tegemoet, die hoog in de lucht aan kwamen zetten. Dit was de giervalk op zijn best! Zij bleken in staat elke eend in te halen! De prooi

ging hoe langer hoe lager vliegen en landde ten slotte op een besneeuwd veld of ontsnapte in ruigte. Het bijzondere was dat eenden, vooral de woerden, zichzelf op de grond goed konden verdedigen. Als de valk op de woerd afkwam, maakte deze met uitgestrekte hals en gapende bek een defensieve uitval of zisprong, die de valk deed terugdeinzen. Op die manier wisten de meeste eenden de dans te ontspringen! Dergelijke schermutelingen werden ook beschreven door Wolf Jenning (1972).

Als ik de Giervalken een eend zag achterhalen, was het dikwijls te ver om precies te zien hoe het affliep. Zevenmaal gebeurde het vlakbij en werd de prooi in de vlucht gegrepen. Dus niet eerst neergeslagen zoals vaak wordt verondersteld (Dementiev 1960, Cade et al 1998). Mijn eerste waarneming was weer de meest spectaculaire. De valk pakte de woerd bij een vleugelpunt en kwam er loodrecht mee omlaag zetten op een besneeuwd veld.

Het is mijn plan de waarnemingen in de komende winter(s) te hervatten en te zijner tijd volgt er wellicht een meer gedetailleerd rapport voor het Vogeljaar.

Mijn enige medetoeschouwers tijdens dit vaak zeer koude vertier, waren een of meer Amerikaanse Zeearenden (Bald Eagles), die geduldig wachtten tot ze een valk van zijn prooi konden beroven!

■ Dick Dekker, 3819-112 A Street, Edmonton, Alberta, Canada T6J 1K4, telefoon: 780-434-5474, email <rdekker@telusplanet.net>

LITERATUUR:

- Jenning, W. (1972): Hunting methods and choice of prey of Gyrfalcons, *Falco rusticolus*, at Myvatn in Iceland. Ibis 113: 468-476.
- Bent, A.C. (1937): Life histories of north American birds of prey. Part 2. Dover Publications Reprint (1961), New York.
- Brown, L. & D. Amadon (1968): Eagles, hawks and falcons of the world. Hamlyn House, Feltham, Engeland.
- Cade, T.J., P. Koskimies & O. K. Nielsen (1998): Gyrfalcon, *Falco rusticolus*. Birds of the western palaearctic 2 (1). Oxford Univ. Press.
- Clum, N.J. & T.J. Cade (1994): Gyrfalcon (*Falco rusticolus*). In: The birds of north America. No. 114 (A. Poole & F. Gill, eds.). The Academy of Natural Sciences, Washington, D.C. The American Ornithologists' Union.
- Dekker, D. (1982): Occurrence and foraging habits of Prairie Falcons, *Falco mexicanus*, at Beaverhills Lake, Alberta. Can. Field-Nat. 94: 477-478.
- Dekker, D. (1983): Gyrfalcon sightings at Beaverhills Lake and Edmonton, 1964-1983. Alberta Naturalist 13: 103.
- Dekker, D. (1984): Prairie Falcon sightings in the Rocky Mountains of Alberta. Alberta Naturalist 13: 103.
- Dekker, D. (1999): Bolt from the blue - Wild Peregrines on the hunt. Hancock House, Surrey, Canada.
- Dementiev, G.P. (1960): Der Gerfalke. Die Neue Brehm-Bücherei, Heft 264. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstad, Duitsland.
- Godfrey, W.E. (1986): The birds of Canada. National Museum of Natural Sciences, Ottawa.
- Jenning, W. (1972): laktagelser rörande en övervintrande jaktfalk (*Falco rusticolus*). Vår Fågelvärld 32: 1-8.
- Lange, J. (1995): Observing Gyrfalcons from the livingroom sofa. Edmonton Naturalist 23 (2): 12-13.
- Palmer, R.S. (1988): Handbook of North American Birds. Volume 5, Diurnal Raptors, part 2.
- Roalkvam, R. (1985): How effective are hunting Peregrines? Journ. Rapt. Res. 19: 27-29.